

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на Борислав Стефанов Будинов
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“
от проф. д-р Румен Янков, ВТУ

Рецензията е изготвена и представена съгласно Заповед на Ректора на СУ за определяне на състава на научното жури и насрочване на публичната защита РД-38-300 от 26.06.2019 г., решенията на първото заседание на журито и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ

Професионално направление: 4.4. Науки за Земята (География на населението и селищата)

Обучаващо звено : Катедра „Регионално развитие“, ГГФ

Заглавие на труда: „Формиране на демографското поведение на населението на Р. България в условията на преход и криза“

Име на дисертанта: Борислав Стефанов Будинов

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите.

Борислав Будинов е записана като докторант в редовна докторантура към катедра „Регионално развитие“, считано от 15. 01. 2015 г. Научен ръководител е доц. д-р Климент Найденов.

Със заповед от 15. 07. 2018 г. докторантът е отчислен с право на защита. На предварителното обсъждане в обучаващата катедра е представено положително становище от научния ръководител и е взето решение да се открие процедура за публична защита. С решение на ФС на ГГФ от 25. 06. 2019 г. е предложен състав на научно жури, утвърден със заповед на ректора на СУ.

По процедурата, предвидена в ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ не откривам никакви нарушения. Докторантът е изпълнил задълженията си по учебен план. Успешно са положени предвидените изпити. Дисертационният труд е представен напълно завършен в установения срок.

Според степента на разработеност на научната проблематика, съдържанието и структурните си компоненти дисертацията на Борислав Будинов съответства на изискванията. Разработена е тема с първостепенна важност и актуалност, посветена на демографското развитие на страната в най-ново време.

Представената за рецензиране дисертация съдържа 187 стр., вкл. около 50 диаграми, картосхеми и таблици подкрепящи основния текст. Изложението е структурирано в увод, три глави, заключение и библиография – българска и чужда. Последната включва, съотв., 133 заглавия на кирилица и 122 на латиница, т.е. общо над 250 заглавия, което намирам за напълно достатъчно.

Актуалността и научно-приложното значение на темата, целта и задачите, обектът и предметът на изследването, използваните методи и съдържанието на дисертационния труд са обосновани ясно и са логически аргументирани в увода. Авторът си поставя за основна цел анализа на демографските фактори и причините, довели до настоящата („плачевна“ – Б. Б.) демографска ситуация, както и връзката им с устойчивото развитие на България в условията на съвременните социално-демографски трансформации.

Посочено е използването на математико-статистически (статистико-демографски), социологически и др. методи на изследване. Те реално са

приложени и са адекватни на поставените задачи за анализ на влиянието на демографските фактори, за хронологично проследяване на демографското развитие на страната и т.н. Същевременно, с оглед на научно-методическия принос на дисертационния труд, методическият апарат следваше да бъде по-подробно разкрит, особено този, насочен към изследване на връзката на демографското със социално-икономическото развитие на България, както е посочено още в заглавието - в условията на „преход и криза“.

Първа глава „Демографските процеси – история, тенденции и перспективи“ изяснява вижданията най-вече по особеностите на протичането на демографския преход в Източна Европа и в нашата страна. Отделено е внимание на белезите на т.нар. втори демографски преход. Без съмнение, тази част от труда е съвсем на място, защото теорията за демографския преход се приема за главна методологическа база в обяснението на демографските процеси.

Все пак, тук ще направя две забележки. Първо, изложението не дава изчерпателност по въпроса за проявите на втория демографски преход в България, а такава можеше да бъде потърсена с допълнителни източници от съвременната българска демография, и второ, не става напълно ясно към коя от нюансираните оценки на съвременната демографска ситуация в страната се придържа автора.

Втората глава “Анализ на съвременните демографски тенденции в България“ включва доста пълен и актуален обзор на демографската структура, естественото възпроизводство и миграционните движения в изследвания период. В края на главата авторът отново се връща на въпроса за етапите на демографския преход в България и демографските прогнози за България.

Към тази глава, като сърцевина на дисертационния труд, е очакването да аргументира формирането на съвременното демографско поведение на населението на България – основен научен проблем в разработката. Факторният анализ трябваше да бъде по-широк и задълбочен, надскачащ „вътрешната“ връзка между демографските процеси и структури. Поизчерпателни можеха да бъдат релациите към новите социално-икономически реалности в българското общество, които доускориха инерцията на демографския преход, хвърляйки страната в тежка демографска криза. Извън обхвата на изследването са оставени въпросите за адекватността на демографската ни политика.

Третата глава „Сравнителен анализ на демографската ситуация в Европа“ съдържа сполучливи сравнения и аналогии, и в известна степен има прогностична стойност. Похвално е, че специално внимание е обърнато на значението на международните миграционни потоци.

ЗаклЮчението включва най-важните обобщения и изводи на дисертационния труд. Повечето от тях са достатъчно конкретни.

Общото ми впечатление е, че изследването има оригинален характер и е самостоятелно дело на докторанта с компетентно научно ръководство. Научният език като цяло е ясен и прецизен. На някои места в текста са допуснати неточности, преповтаряния на общоизвестни факти и отклонения от научния стил, които можеха да се избегнат с една последна редакция.

Авторефератът (42 с.) коректно отразява съдържанието на дисертационния труд в основните му раздели и главните тези. По темата на дисертацията Борислав Будинов е представила една публикация, отпечатана в „Известия на БГД“.

2. Научни приноси

Справката на приносите в дисертационния труд съдържа три пункта. Приемам напълно първите два, а третият: „... *изследвани, обобщени и синхронизирани са демографските условия за провеждане на демографска политика, както и са изведени основните проблеми при провежданата държавна политика в областта на населението*“ - само частично.

Към теоретико-методическите приноси отнасям научният анализ и обобщенията на дисертанта в многопластовата тематика на демографското развитие, демографския преход и кризисните демографски явления. Изяснени са основните понятия и категории. Приложен е исторически подход в изследването на демографския преход в света, Европа и България.

По-странно изглежда встъплението в раздела за теориите на населението. Оставям без коментар „принципа на биологичното приспособяване“ и „кръстосването на диференцирани групи“ (с. 13). Много се надявам, че авторът няма да се задоволи с „обяснението“, че: „*В силно цивилизованите общества енергиите на жителите са насочени към интелектуални и физически дейности, отдалечавайки се от репродуктивна дейност*“ (същата стр.). Изложението на подобни екзотични схващания е допустимо, даже необходимо, предвид използвания от дисертанта интердисциплинарен подход, но не и без критична оценка.

Като оставим настрана по-горните забележки, то заключенията в теоретичен аспект и особено тези, отнасящи се към демографския преход в България представляват научен интерес и са принос в изследването на фундаменталните връзки на демографското развитие със социално-икономическото развитие в различни части на света и в нашата страна.

Анализът на демографското развитие на населението на България и Европа, и оценката на демографската ситуация, реализирани чрез изпълнението на задачите по втора и трета глава на дисертационния труд

(„проследяване на демографското развитие на Република България и отчитане на особеностите на развитие на демографската политика, провеждана от страна на държавата; демографски анализ на ситуацията в Европа“) отнасям към научно-емпиричните приноси. Те са резултат от коректна допълнителна обработка на голям обем съвременни демографски данни. При това доминиращ е териториалният подход, характерен за географията на населението и селищата.

Правилна е изходната точка на дисертанта, че предизвикателствата на застаряващото население, относителния недостиг на работна ръка и нарастващия дял на пенсионери стоят пред всички европейски държави, но са с особена сила пред България, както и заключението, че демографските дисбаланси се превръщат в проблем на всички социални системи.

Научно-приложен принос е опитът, макар и, както беше посочено – нереализиран напълно, за синхронизиране на демографските тенденции с проблемите по провеждането и усъвършенстването на демографската политика.

В тази си част дисертацията в по-голяма степен се позовава на планови демографски документи и мненията на други автори, отколкото на авторски инициативи и творчески идеи, които биха могли да я обогатят. Едва е споменат доста съществения въпрос за необходимостта от превеждане на държавната демографска политика на по-ниски териториални равнища и за нейното съдържание.

Смятам, че научните приноси в авторската са приемливо формулирани и действително отговарят в много голяма степен на постигнатото в разработката.

Дисертационният труд на Борислав Будинов обхваща съществени за страната демографски и социални проблеми. От една страна, трудът е в

област сравнително разработена и наситена с научна информация. От друга страна, демографското развитие е трудно за изследване поради сложните и нееднозначни връзки през различните периоди от време с други обществени явления. По мое мнение дисертанта се е справил с тези предизвикателства, което ми дава основание за положително заключение.

3. Заключение

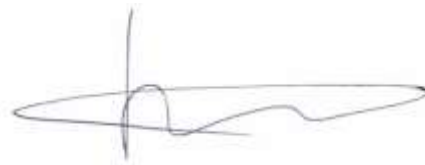
Дисертационният труд на Борислав Стефанов Будинов доказва компетентността на кандидата за осъществяване на самостоятелни научни изследвания. Приемам приносите на представения труд като резултат от продължителна и задълбочена работа по тема от география на населението и селищата. Някои от резултатите от изследването са намерили израз в научни публикации и участия в научни форуми. Пожелавам на автора да продължи изследванията си и след някои преработки и допълнения да публикува труда като научна монография.

Рецензията отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и съответстващите му правилници. Ще гласувам с „да“ за присъждането на образователна и научна степен „доктор“ на Борислав Будинов, и призовавам членовете на уважаемото научно жури също да гласуват положително.

26 август 2019 г.

В. Търново

Рецензент:

.....

/проф. д-р Румен Янков/